

Inspirerend cross-cultureel design: vervlochten identiteit als handelsmerk?

Peer-reviewed author version

THOELLEN, Annelies & Van der Schaege, Koen (2015) Inspirerend cross-cultureel design: vervlochten identiteit als handelsmerk?. In: Kwintessens, 24(1), p. 46-51.

Handle: <http://hdl.handle.net/1942/23556>

Inspirerend

cross-cultureel design

Vervlochten identiteit als handelsmerk?

Graven in de grondstof

Onze creatieve industrie is een overwegend blanke wereld. Consumenten van kunst en cultuur behoren traditioneel tot de autochtone middenklasse, net zoals recensenten, beleidsmakers, docenten, curatoren en experts. Maar in de huidige geglobaliseerde wereld stromen veel diverse invloeden ons leven binnen. Zo zijn er ook in Vlaanderen bijvoorbeeld steeds meer designers met een etnisch diverse origine werkzaam in de creatieve sector¹. Annelies Thoelen, medewerker bij Design Vlaanderen en onderzoeker aan UHasselt, zocht in een doctoraatsproefschrift uit hoe je je het best profileert in deze blanke kunstwereld, als designer met een diverse origine. Gebruik je je origine als inspiratiebron en als handelsmerk, of is dat niet altijd even zinvol?

De groep van etnisch diverse designers is op zich bijzonder heterogeen. Dit betekent ook dat hun werk zeer uiteenlopend is. Niet in het minst is de keuze om je identiteit te gebruiken voor professionele doeleinden een belangrijke differentiërende factor. Identiteit kan namelijk een onuitputtelijke inspiratiebron voor designobjecten betekenen, en een zeer authentiek verhaal vormen wanneer het wordt ingezet voor branding. Maar, net zoals bij autochtone designers, vinden niet alle designers met een etnisch diverse origine hun identiteit een relevante inspiratiebron om mee aan de slag te gaan. Sommigen gebruiken elementen uit hun origine als inspiratiebron in hun werk, anderen in hun branding, nog anderen in beide. Sommigen doen dit helemaal niet, of slechts ten dele. Sommigen laten toe dat er bij interpretaties van hun producten 'verwijzingen' naar hun cultuur voorkomen, en anderen verzetten zich hier hevig tegen. Kortom, een breed scala van profileringen en het gebruik van identiteit is mogelijk. Hoe kies je wat er zowel zakelijk als artistiek bij je past?

Om die vraag te beantwoorden is het belangrijk om de opportuniteitsstructuur waarin designers met een diverse origine zich bevinden te begrijpen. Doordat ze opereren in een overwegend blanke creatieve sector, is deze voor hen namelijk nogal dubbel. Aan de ene kant hebben ze vele opportuniteiten. Designers met een diverse origine kunnen opvallen (al was het al maar door hun uiterlijk of naam) tussen de autochtone massa, en worden gezien als de potentiële brengers van een nieuw verhaal in de overwegend blanke creatieve sector. Men acht designers met een diverse origine in staat om met de blik van een buitenstaander ons design te herdenken of zaken mogelijk te maken die voorheen niet gebeurden. Vaak worden ze ook begrepen als die creatievelingen die door hun diversiteit mogelijk andere connecties kunnen leggen, en dus innovatiever zijn. Kortom, zelfs wanneer hun werk niet direct refereert naar hun origine, bekijkt men hen vaak als vernieuwend, creatief en opvallend.

Aan de andere kant vinden designers met een diverse origine ook hindernissen op hun pad. De mogelijkheid bestaat namelijk dat hun producten worden gecategoriseerd als 'anders' of niet voldoende aansluitend bij de mainstream, waardoor ze door producenten of consumenten misschien sneller links zullen blijven liggen. Ze worden bijvoorbeeld sneller gezien als "moeilijker" verkoopbaar door eventuele referenties naar andere, "minder begrepen", culturen. Maar ook designers die hun identiteit niet gebruiken in hun werk komen hierdoor geregeld moeilijkheden tegen. Door hun vreemde naam, donkerdere huidskleur, of accent krijgen ze al snel het label "allochtoon", waar ze, zelfs zonder referenties naar hun origine maar moeilijk vanaf raken. Hierdoor wordt hun werk soms niet opgepikt omdat het niet voldoet aan ons quasi automatisch verwachtingspatroon dat een allochtone designer vast iets doet met een achtergrond die "zo afwijkend is".

Het al dan niet gebruiken van identiteit in je werk en maken van je origine tot handelsmerk is dus een individuele keuze met, door de dubbele opportuniteitsstructuur, zowel potentieel positieve als negatieve consequenties. Om als designer met een diverse origine zowel artistiek als zakelijk de weg te bewandelen die je zelf voor ogen had, lijkt dan ook het strak in de hand houden van je eigen verhaal een verplichting. Met of zonder referenties naar je diverse identiteit in je werk, het veelvuldig communiceren van je keuzes is het belangrijkste startpunt.

Kwintessens nam een duik in de roots van drie ontwerpers, die elk op hun eigen wijze omgaan met hun identiteit. Grafisch ontwerpster Fenna Zamouri verwerkt duidelijk haar etnische origine in haar lettervormen, terwijl de duale achtergrond van juweelontwerpster Salima Thakker haar collectie enkel geruisloos inspireert. Productontwikkelaar Peyman Nadirzadeh tenslotte geeft het poëtische Iraanse gedachtengoed minzaam uitdrukking, maar quasi nooit in de vorm.

Typografie

door een brede bril

De geboren en getogen Antwerpse Fenna Zamouri is als grafisch ontwerpster actief in Brussel. Ze begeeft zich met haar werk op het vruchtbare snijvlak tussen Westerse en Arabische cultuur. "Een product van mijn Marokkaanse origine zou ik me niet noemen, maar ik koester mijn roots, die me beïnvloeden voor bepaalde opdrachten. Via kruisende paden en mijn opleiding aan Sint-Lukas zocht ik mijn weg in het grafisch ontwerp".

"Mijn achtergrond sijpelt door in mijn werk. Je legt sowieso een stuk van je ziel bloot, door met letters, vormen, en beeldtaal bezig te zijn. Typografie maakt deel uit van de visuele cultuur. Idealiter omarmt grafisch design de schrijftaal. Het woord, de schriftuur en de illustratie vullen elkaar aan. Het is een hybride mengvorm. Ik hou van de poëzie van de typografie. Rond mijn zeventiende vond ik mijn dubbele identiteit een zware rugzak om dragen. Nu voel ik me 'sitting on the top of the world' als ik een deel van mijn cultureel erfgoed met een moderne draai in mijn ontwerp kan verwerken." Dat de culturele mix in haar werk ook opdrachtgevers aanspreekt, blijkt bijvoorbeeld uit de huisstijl voor Daarkom, het Vlaams-Marokkaans culturenhuis, die ze maakte."

"Naast mijn skills reken ik ook mijn roots tot mijn knowhow. Op Sint-Lukas liet men mij hierin vrij. Ik begaf me op onontgonnen terrein. Gedurende mijn hele opleiding heb ik projecten ontworpen met onder andere Arabische invloeden. Ik haalde inspiratie uit de taal, uit de aaneenschakelingen en curves die gemaakt worden om letters en woorden te creëren. Het neigt naar kalligrafie. Noem het de smaak voor de letter. Aantrekkelijk aan het Arabisch voor een graficus, is het poëtische element. Het schrift danst haast, waarmee je creatief aan de slag kan. Je ontwikkelt een dynamische identiteit door de Westerse en Arabische beeldtaal te vermengen."

De visuele cultuur is alom tegenwoordig en als grafisch ontwerper geef je woorden vorm en zet je een boodschap in de kijker. "Grafisch ontwerp is een vorm van expressie en communicatie. Je houdt hierbij rekening met je doelpubliek. Vooral in de culturele sector groeit de vraag naar Arabisch getinte vormgeving. Ik krijg wel wat opdrachten uit deze hoek, maar ik zet mezelf niet in een hokje, ik sta open voor een breed publiek. Ik ben tenslotte een ontwerper. Mijn creatieve vrijheid staat voorop. Ik wil mijn eigen stijl verder exploreren en werk aan een persoonlijke signatuur. Het is moeilijk om er de vinger op te leggen, het komt impulsief, instinctief. Het is een zoektocht, een continue onderweg zijn."

Evenwicht

tussen oost en west

Salima Thakker blinkt uit in verfijnde, handgemaakte stukken uit edelmetaal en edelstenen. Na een opleiding juweelontwerp aan de *Academie voor Schone Kunsten Antwerpen* en het Londense *Royal College of Art* startte ze een eigen atelier en winkel. Haar ontwerpen krijgen vorm aan de werkbank, via experimenten, doorgedreven onderzoek en een groeiende vocabulaire. Elke creatie getuigt van technisch kunnen en liefde voor detaillering die voortvloeit uit haar Belgisch-Indiase roots.

Haar gemengde roots geven een rijkdom die ze anders niet gekend had. "Mijn moeder was Belgische, mijn vader is afkomstig van Bombay, India. Mijn thuiscultuur was een evenwicht tussen Oost en West. Ook al kom ik er maar één keer per jaar, India is wel een tweede thuis voor mij. Ik voel me er geen toerist. Ik ben opgegroeid met het idee dat Oost en West elkaar nooit zullen raken, maar als een magnetisch veld verbonden zijn. Ik kreeg Belgische waarden mee, maar ook Oosterse invloeden stroomden binnen. Zowel levensbeschouwelijk als in mijn liefde voor decoratie en sieraden, ben ik een kind van twee werelden. Als tiener stelde ik veel vragen, onder meer over de geloofsbeleving van mijn vader. Toen ik opgroeide stelde ik wel veel in vraag, maar mijn respect nam enkel toe. Het werd een dubbele identiteitsbevestiging."

"De juwelen ontstaan in mijn hoofd en ik vertaal ze eigenhandig tot een eindproduct, volledig met de hand uitgewerkt. De materialen waren van meet af aan belangrijk voor mij. Ik heb altijd gedaan wat ik wou doen en niet noodzakelijk wat moest, wat men verlangde. Handwerk is mijn grootste kenmerk. Het is ambachtelijk. Dat is misschien wel de culturele achtergrond. Indische sieraden zijn ook met de hand gemaakt. Ik werk vrij wiskundig. Wat me intrigeert, inspireert me ook... mijn oog is erin getraind. Mijn technieken zijn veelal traditioneel. Ik krijg wel eens te horen dat er iets oosters in mijn juwelen zit. Ik ga er niet specifiek naar op zoek, maar blijkbaar zit het er toch wel in verweven."

"De dualiteit blijft en deze vertaalt zich in contrasten. Mijn half Indische identiteit is niet onbelangrijk in mijn werk, maar het komt vanzelf, eerder sluipend. Ik heb mijn juwelenlijn ook mijn eigen naam gegeven, net omdat het mezelf weerspiegelt. Mijn werk is niet uniform, maar ik ben het wel steeds."

Zoeken naar de

essentie

Het werk van Peyman Nadirzadeh leunt dicht aan tegen zijn leven, zijn essentie. "Met productontwikkeling had ik het gevoel de juiste vragen te kunnen beantwoorden. Ik ben niet op zoek om een publiek te plezieren. Ik verlang ernaar mijzelf en mijn gevoelens tevreden te stellen. Design is mijn middel om mijn gedachten uit te drukken, mijn middel om te ademen. Ik ben niet definitief Pers of definitief Belg, dan wil ook niet. Ik hoop dat ik binnen tien jaar nog steeds evolueer en een ander mens ben. Dat ik niet ben blijven stilstaan". Dit is iets dat je ziet in zijn werk. De essentie komt terug.

"Ik ben gemixt, een beetje van het ene, een beetje van het andere. Belemmeren doet het me niet. Het is eerder een bron van rijkdom. Ik zie me niet anders functioneren. Je ademt de cultuur in van de locatie waar je verblijft. Ik heb interieurarchitectuur en productdesign gestudeerd, disciplines met raakpunten. Waarom ik designer ben, weet ik niet. Ik heb mijn bestemming als designer niet gezocht, ze heeft mij gevonden. Ik was eigenlijk altijd creatief bezig. Ik doe het graag, het is een manier van denken, van leven, van zijn."

"Ik hou van het concrete van design. Productontwikkeling kan heel reëel zijn, een opdracht, een briefing, maar het kan ook uit jezelf komen. Met producten kan je poëzie maken." Zoals zijn concept van de kaart-kaars, een velletje was waarvan een kaars wordt gerold, waarin men een boodschap, wens of verlangen toevertrouwt aan het heilzame vuur. "Voor mij is het een productmatige expressie van mijn geest. De essentie van het ontwerp en het maken is voor mij belangrijk. Mijn inspiratie kan heel verschillend zijn, zowel probleemoplossend als een poëtische gedachte. Het is niet in eerste instantie een object, dan wel een gevoel dat ik wil vormgeven. Iedereen heeft een manier om iets te vertellen. Ik start van de poëzie in mijn gedachten, want zonder bestaat er niets. Door de eeuwen heen, hebben veel volkeren hun taal verloren. Mijn geboorteland Iran gelukkig niet. Dat een taal overleeft is belangrijk voor de eigenheid, de poëzie."

"Ik ben meer dan de helft van mijn leven weg uit Iran. Ik was student toen de Iraanse revolutie uitbrak. Er was geen vrijheid van spreken en denken meer. Ik leef mijn leven in een land waar ik geen geschiedenis heb. Dat is moeilijk. Als je je verleden geen plaats geeft, heb je ook geen toekomst. De traditie verhuist mee, je wortels behoud je via de taal. Ook al zou je willen, je kan je wortels niet afsnijden."

Info: <http://fennazamouri.be>
www.salimathakker.com
http://home.scarlet.be/~hm209763/peyman_web/index.html

ⁱ Een persoon uit een "etnische minderheid" wordt meestal gedefinieerd als iemand die zelf geboren is buiten de EU15 en Noord-Amerika, of die tenminste één ouder heeft die dat is. -- Schattingen van het aantal designers van vreemde origine werkzaam in Vlaanderen variëren tussen de 1,5% en 4%.